

CAPACITATEA JURIDICĂ A STRĂINILOR ÎN REGLEMENTAREA CIVILĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Corneliu VRABIE, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți;

Ion DĂNOI, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Résumé: *Dans le droit conflictuel moderne, nous comprenons une disposition assez flexible dans la matière de capacité, sanctionnant ainsi, en matière tranchante la rigidité du principe de droit nationale. Par cela, on suivons, d’une part le garantie du majorité obtenu et d’autre part, la maintien des actes élaborés d’incapable, lors que il est capable conformé à la loi de lieu de conclusion d’acte.*

Mots-clés: *droit conflictuel, capacité, loi.*

Cartea a V-a⁷⁷ din Codul civil al Republicii Moldova din 2002 cuprinde anumite prevederi speciale referitoare la statutul străinilor. În același timp, unele reglementări din materia capacității cetățenilor străini și a apatrizilor sunt susceptibile de anumite clarificări suplimentare.

Astfel, art. 1588 Cod civil al Republicii Moldova prevede următoarele: „În materie de **capacitate juridică (s.n.)**, cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova li se acordă **regim național (s.n.)**, cu excepția cazurilor prevăzute de Constituție, de alte legi ale Republicii Moldova sau de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte”. Nu sesizăm o distincție esențială dintre conținutul oferit de acest text de lege și de conținutul textului de la alin.1 al art. 19 din Constituția Republicii Moldovei (intitulat **Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor**) care prevede că „cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege”. Astfel, prevederea Codului civil nu face altceva decât să repete regula impusă de normele constituționale conform cărora în materia drepturilor și obligațiilor străinilor li se acordă regim național. În spiritul art.1588 Cod civil, cu raportare la prevederea constituțională, **capacitatea juridică** a străinilor ar fi **statutul juridic** acordat acestora în calitate de străini. Observăm că legiuitorul pune semn de egalitate între aceste noțiuni, menționând că atât *statutul juridic*, cât și *capacitatea juridică* a străinului ar reprezenta volumul de drepturi și obligații conferite acestuia de legea statului de reședință.

După părerea noastră, atunci când vorbim despre **statutul juridic** al persoanei fizice ne referim de fapt la ceea ce a fost denumit în doctrina dreptului internațional privat ca fiind **statutul personal**. Această concluzie pare a fi întărită și de terminologia Codului civil, care, atunci când se referă la categoria de norme conflictuale din Titlul al II-lea al Cărții a V-a referitoare la legea aplicabilă statutului individual al persoanei fizice, denumeste Capitolul I – **Statutul persoanei fizice**. Susținem aceasta și ținând cont de faptul că legiuitorul a plasat în câmpul problemelor abordate de acest capitol nu numai acelea referitoare la starea și capacitatea persoanei, ci și alte instituții, cum ar fi acelea ce se referă la numele persoanei, tutela etc. Catalogăm astfel noțiunea de statut juridic al persoanei fizice ca fiind statul individual al acesteia privit prin prisma dreptului civil sau statutul personal privit prin prisma dreptului internațional privat. Prin urmare, considerăm că noțiunile relevante pentru a ne referi la drepturile și obligațiile străinului ar fi nu capacitatea juridică sau statutul juridic, ci regimul juridic ori condiția juridică a acestuia.

⁷⁷ Cartea a V-a „Dreptul internațional privat”, Codul civil al Republicii Moldova Nr.1107-XV din 6 iunie 2002//*Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.*

Susținem, în această ordine de idei că și denumirea Legii nr. 275 din 1994 cu privire la *statutul juridic* al cetățenilor străini și al apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova⁷⁸ poate fi supusă criticii. Altminteri, statutul juridic al persoanei fizice reprezintă cumulul de calități ce îl individualizează și îi circumscrie statutul de subiect de drept, iar atunci când intervine elementul de extraneitate – stârnește conflicte de legi în determinarea legii competente de a-l governa.

Astfel, condiția străinului nu interesează statutul juridic al persoanei, ci regimul unor drepturi și obligații acordate acesteia de către statul de reședință. Ar interesa numai în măsura în care am susține teza conform căreia drepturile și obligațiile unei persoane formează conținutul capacității de folosință. După cum apare relatat în studiul respectiv, am achiesat la opiniile autorilor care analizează separat instituția capacității și regimul drepturilor subiective.

Problema pare a fi generată de teza tradițională conform căreia capacitatea de folosință este o parte a capacității civile, reprezentând, astfel, aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile. În această ordine de idei, nu numai Codul civil moldovenesc abrogat din 1964, dar și Codul civil în vigoare, identifică capacitatea de folosință cu posibilitatea persoanei fizice de a avea *drepturi și obligații civile*. Pentru a găsi explicațiile de rigoare, doctrina a formulat și alte noțiuni, cum ar fi **capacitățile de ramură** și **capacitatea juridică** care ar include toate capacitățile de ramură, inclusiv cea civilă. Astfel, în literatură s-a menționat că interdependența dintre capacitatea juridică și capacitatea civilă ar fi de tipul *parte-întreg*⁷⁹. În această ordine de idei, capacitatea civilă, fiind o parte a capacității juridice, s-ar referi numai la drepturile și obligațiile civile ale persoanei care ar forma conținutul capacității ei de folosință. Or, capacitatea de folosință are o vocație generală, ea desemnând capacitatea omului în societate, înțeleasă ca posibilitate abstractă a acestuia de a deveni subiect de drept din momentul nașterii, adică desemnează aptitudinea de a dobândi calitatea de persoană fizică. Această capacitate îi oferă persoanei, în consecință, calitatea potențială de subiect de drept în general, și nu numai aceea de subiect al drepturilor civile.⁸⁰

Urmând logica celor arătate mai sus, *capacitatea juridică* a persoanei fizice ar constitui totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le are persoana la un anumit moment dat, conferite de dreptul obiectiv în vigoare. Prin urmare, capacitatea civilă, în înțelesul art. 18, alin.1 Cod civil moldovenesc⁸¹, ar constitui acea parte a **capacității juridice** prevăzută la art. 1588 Cod civil care s-ar referi numai la drepturile civile ale străinului. Credem că și în acest context, legiuitorul a dorit să se refere la conținutul capacității de folosință sau, mai bine zis, la conținutul capacității juridice a străinului.

⁷⁸ Legea Republicii Moldova nr.275 din 1994 cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova//*Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.20/234 din 29.12.1994.*

⁷⁹ „[...] noțiunea „capacitate juridică” este genul proxim, iar „capacitatea civilă” este diferența specifică, alături de capacitatea omului în alte ramuri de drept, precum: dreptul familiei, dreptul procesual civil, dreptul comercial, dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul muncii, dreptul penal ș.a.” (Beleiu Gh., *op. cit.*, p. 251). Tot în același context, alți autori au susținut că „Capacitatea civilă este o parte a capacității juridice care constă în aptitudinea persoanei de a-și exercita drepturile civile și de a-și asuma obligații civile prin încheierea de acte juridice” (Ungureanu O., Jugustru C., *Drept civil. Persoanele*, Editura „Rosetti”, București, 2003, p. 21-23).

⁸⁰ Pentru o expunere detaliată asupra acestor discuții, a se vedea, Reghini I., Diaconescu Ș., *Introducere în dreptul civil*, vol. I, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2004, p. 127.

⁸¹ Textul de la art.18, alin.1 Cod civil al R. Moldova ne oferă următorul conținut: „*Capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitatea de folosință) se recunoaște în egală măsură tuturor persoanelor fizice*”.

În doctrina franceză, capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu sunt prezentate ca fiind părțile ce compun *capacitatea juridică a persoanelor fizice*.⁸² Pe de altă parte, Codul civil italian, referindu-se la capacitatea de folosință, în înțelesul polemicii pe care o purtăm, folosește termenul de *capacitate juridică* cu referire la capacitatea care apare din momentul nașterii sau din momentul concepției persoanei fizice.⁸³ Reieșind din cele enunțate, argumentele ce ne-ar justifica să scindăm noțiunea de capacitate juridică a persoanei fizice în capacitate civilă, cea din dreptul familiei, din dreptul muncii etc. nu ni se par destul de fondate. Dimpotrivă, aceste noțiuni par a fi sinonimice, referindu-se la calitatea de subiect de drept a ființei umane ce îi conferă acesteia aptitudinea de a avea drepturi și de a beneficia de acestea, de a fi supusă unor obligații, de a și le asuma, precum și de a avea posibilitatea să-și execute obligațiile asumate.

În ceea ce privește schițarea unui anumit conținut pentru capacitatea de folosință a străinului și referitor la tangența acestui conținut cu dreptul conflictual, în doctrină s-au conturat câteva puncte de vedere. Inițial, s-a considerat că, în general, capacitatea de folosință *interesează condiția juridică a străinului*, iar conflictului de legi fiind-i supusă numai capacitatea de exercițiu.⁸⁴ Într-o opinie apropiată, s-a susținut că în timp ce *începutul și sfârșitul* capacității de folosință se înglobează în dreptul conflictual, *conținutul* acesteia este guvernat de condiția străinilor.⁸⁵ Pentru a evita eventualele confuzii, autorii recomandă să se folosească noțiunea de capacitate de folosință numai când aceasta este cercetată în raport cu legea personală, iar când capacitatea de folosință este privită în opoziție cu legea statului de reședință a străinului, să se folosească formularea „drepturile și obligațiile acordate străinilor”.⁸⁶

Un alt studiu conchide următoarele: „[...] condiția străinilor are ca obiect să accepte și să circumstanțieze capacitatea de folosință *preexistentă* a străinului, în vederea inserării ei în raporturile juridice locale, folosind ca etalon de comparație capacitatea naționalului, pe când dreptul conflictual ne arată legea de care atârână și care definește începutul, conținutul și sfârșitul capacității *preexistente* a străinului”⁸⁷. Ca punct de reper în acest sens se ia teza lui H. Batiffol, care, atunci când se întreabă ce rol îi revine condiției juridice a străinului,

⁸² «La capacité juridique (s.n.) peut être définie: *l'aptitude à acquérir des droits et à les exercer*. Cette définition montre qu'il y a degrés dans la capacité: 1° *La capacité de jouissance* ou l'aptitude à devenir titulaire des droits civils; 2° *La capacité d'exercice*, ou le pouvoir de mettre ces droits en valeur et de les transmettre à des tiers» (Capitant H., *Cours élémentaire de droit civil français*, ed. Dalloz, Paris, 1939, p. 28). Din definiție se observă cu ușurință că părți componente ale capacității juridice sunt *capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu* și nu capacitatea civilă, capacitatea din dreptul familiei, din dreptul muncii etc.

⁸³ Art.1, alin.1 din Codul civil italian prevede următoarele: „*La capacità giuridica (s.n.) si acquista dal momento della nascita*”.

⁸⁴ Nyboyet J.P., *Traité de droit international privé français*, 2° édition, vol. II, Paris, 1951, p. 1; Batiffol H., Lagarde P., *Droit international privé*, vol. I, Paris, 1970, p. 180 și urm.; Loussouarn Y., Bourel P., *Droit international privé*, Précis, Paris, 1978, p. 751 și urm.

⁸⁵ Filipescu I.P., *Drept internațional privat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p. 121. Profesorul I.P. Filipescu, totuși, susține ulterior că „Dacă este vorba de capacitatea de folosință, cu precizările făcute în ce privește începutul și sfârșitul personalității, trebuie avute în vedere cele arătate de regimul juridic al străinului, a cărui capacitate de folosință poate fi privită atât după legea lui națională, cât și după legea statului unde se găsește în calitate de străin” (Filipescu I.P., *Drept internațional privat*, Editura Actami, 1999, p. 293).

⁸⁶ *Ibidem*, p. 219.

⁸⁷ Căpățână O., *În legătură cu norma conflictuală referitoare la capacitatea civilă a persoanei fizice*, în CSJ nr.1/1970, p. 167.

susține că aceasta are menirea „de a ști dacă străinul este apt să se folosească de drepturile sale cu același titlu ca naționalul”⁸⁸.

Într-o altă opinie, conținutul capacității de folosință ar cuprinde cumulativ un conținut *pozitiv*, format din drepturile civile ale persoanei și un conținut *negativ*, format din incapacitățile de folosință.⁸⁹ Astfel, după părerea autorului, conflicte de legi poate genera numai conținutul negativ al capacității de folosință, fiind vorba de niște îngrădiri legate de exercitarea anumitor drepturi, prevăzute de legea națională a străinului. Cu toate că a fost supusă unor critici,⁹⁰ această opinie nu a rămas însă izolată, ci a fost dezvoltată de alți autori. În final, în doctrina dreptului internațional privat se susține că conflictul de legi privind capacitatea de folosință apare atunci când legea personală nu recunoaște un drept care este acordat de legea țării unde se găsește străinul.⁹¹

Asemenea discuții pot fi purtate numai dacă admitem că în cazul capacității de folosință s-ar putea discuta de existența unui anumit conținut. Referitor la aceasta s-au adus următoarele obiecții: “[...] inventarierea unui asemenea conținut este atât imposibilă, cât și inutilă. Ca urmare, un demers în această privință este, cel puțin, hazardat și lipsit de orice interes practic”⁹². Capacitatea de folosință fiind o noțiune abstractă, ce se referă, după cum am văzut, la subiectivitatea juridică a unei persoane, „pare absurd să determini conținutul unei abstracțiuni”⁹³. O enumerare limitativă a tuturor drepturilor ce *le-ar putea avea* persoana fizică pare a fi imposibilă și nu prezintă nici un interes practic. Altminteri, acest volum de drepturi și obligații se află într-o fluctuație permanentă fie datorită modificării dreptului pozitiv, fie, datorită altor împrejurări, cum ar fi cele legate de calitatea profesională a persoanei, calitatea de cetățean sau străin, fie, pentru unele state, chiar de apartenența persoanei la o religie, la o anumită pătură socială sau la o anumită castă familială⁹⁴. Altfel spus, nu putem vorbi despre persoana fizică ca subiect de drepturi și obligații în afara capacității de folosință și nu putem concepe, chiar în ciuda terminologiei folosită de legislație, că această capacitate interesează doar drepturile și obligațiile civile. Pe de altă parte, o referire la capacitatea de folosință nu ar trebui să fie însoțită în mod imperativ de o enumerare a tuturor drepturilor și obligațiilor ce le are, le-a avut sau le va avea persoana, sub pretextul de a configura conținutul capacității de folosință. Capacitatea de folosință nu reprezintă altceva decât aptitudinea persoanei *de a avea* drepturi și obligații și aceasta indiferent de volumul de drepturi ce i le oferă sau i le poate oferi legea. O apreciere cantitativă a capacității de folosință ar fi, după părerea noastră, lipsită de orice interes în materia dată. În această ordine de idei, acordarea persoanei fizice a *unui anumit număr de drepturi*, nu ne îndreptățește de a susține că persoanei i s-a acordat *capacitatea juridică într-un anumit volum*.

⁸⁸ Batiffol H., *Droit international privé*, 4e édition, nr. 5, Paris, 1967, p. 5, citat de Căpățână O., op. cit., p. 167.

⁸⁹ Descinderea conținutului de folosință în *conținut pozitiv* și *conținut negativ* a fost pe larg dezbătută de către I. Lipovanu în *Capacitatea civilă, conținut al legii personale*, în CSJ nr. 4/1969, p. 674 și urm., 677 și urm.

⁹⁰ O asemenea opinie a fost vehement criticată de O. Căpățână (vezi, în acest sens, Căpățână O., op. cit., p. 164-166).

⁹¹ Filipescu I.P., op. cit., p. 220.

⁹² Reghini I., Diaconescu Ș., *Introducere în dreptul civil*, vol. I, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2004, p. 133.

⁹³ *Idem*.

⁹⁴ Pentru detalii, a se vedea, Torres D., *Statutul juridic al femeilor în India*, în Buletinul Clinicilor Juridice, nr. 3, decembrie 2005, Chișinău, pp. 41-43; Charfi, *L'influence de la religion dans le droit international privé des pays musulmans*, en Rec. Acad. La Haye, III, t. 203, 1987, p. 325 și urm.

Prin urmare, stabilirea regimului juridic pentru străini nu este altceva decât circumscrierea de către țara forului a volumului de drepturi de care aceștia beneficiază și de obligații de care sunt ținuți. Modalitatea de a dobândi unele drepturi reale și de a le exercita, procedura anevoioasă de valorificare a dreptului la muncă sau îngrădirea dreptului de a opta pentru o anumită funcție, nu au legătură cu capacitatea juridică a străinului, ci cu regimul acelor drepturi reale⁹⁵, cu regimul raporturilor de muncă⁹⁶ ori cu statutul unei anumite funcții⁹⁷.

În acest context, regimul străinului la care ne-am referit, nu privește însăși persoana și capacitatea acesteia, ci se referă la unele drepturi și obligații concrete ce aparțin. Astfel, Legea română nr. 105/1992, de exemplu, întărește această concluzie prin stipulația art.2 care menționează că „Străinii sunt asimilați, în condițiile legii, **în drepturi civile (s.n.)** cu cetățenii români în tot ce privește aplicarea dispozițiilor prezentei legi. Asimilarea se aplică și în beneficiul persoanelor juridice străine”. Respectiv, „[...] ceea ce se cheamă regimul străinilor, apatrizilor, refugiaților este în realitate regimul juridic al drepturilor în raport cu calitatea de străin, apatrid ori refugiat al unei persoane”⁹⁸. „Prin urmare, capacitatea de folosință este unică și egală. Drepturile subiective sunt acelea care diferă prin regimul lor și creează, după caz, aparența unor incapacități ori aparența unor capacități speciale”⁹⁹.

Capacitatea străinului stârnește numai conflicte de legi. Astfel, capacitatea de folosință este analizată de dreptul internațional privat atunci când se pune problema legii aplicabile începutului și încetării sale întrucât aceste momente corespund, în totalitate, cu începutul și sfârșitul calității de subiect de drept al persoanei fizice. Cu alte cuvinte, capacitatea de folosință interesează numai dreptul conflictual și, nici sub o formă, dreptul material prevăzut în domeniul condiției juridice a străinului. Așadar, nu ne interesează dacă conținutul capacității de folosință sau a capacității juridice aparține statutului juridic al străinului, deoarece această noțiune nici nu aparține capacității de folosință și nu se referă la aceasta, ci reprezintă, așa cum s-a arătat, regimul juridic al drepturilor și obligațiilor unei persoane care, raportat la străini, formează condiția juridică a străinilor. În consecință, atât textul constituțional, cât și prevederea din Codul civil, ar putea utiliza noțiunea de drepturi și obligații ale străinului și nu cea de capacitate juridică sau cea de statut juridic.

⁹⁵ Astfel, prevederile legii care interzic străinilor de a dobândi pe cale contractuală în proprietate o anumită categorie de bunuri imobile (terenuri arabile sau cele din fondul silvic), nu interesează capacitatea străinilor, ci regimul dreptului de proprietate asupra terenurilor (pentru detalii, a se vedea Reghini I., Diaconescu Ș., *op. cit.*, p. 129).

⁹⁶ Legislațiile statelor, chiar dacă consacră dreptul la muncă tuturor persoanelor, indiferent de cetățenie, prevăd, totuși, că străinul își va putea exercita acest drept numai după obținerea unui permis de muncă de la organele de resort. Excepție de la această regulă pot fi cetățenii statelor cu care țara forului a încheiat un tratat, normele căruia scutesc cetățenii statelor părți de această procedură.

⁹⁷ Străinii nu pot fi desemnați în funcții din cadrul autorităților publice ale statului sau ale autorităților publice locale.

⁹⁸ Reghini I., Diaconescu Ș., *op. cit.*, p. 128.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 129.